

MENKUL KIYMETLERİN TMS 39 VE TFRS 9 ÇERÇEVESİNDE MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

Abitter ÖZULUCAN¹
Seçkin ARSLAN²
Dursun KELEŞ³

Özet

Menkul kıymetler, kâr payı elde etmek ya da kısa süreli fiyat artışlarından faydalanarak kazanç sağlamak amacıyla edinilen ve belirli bir süre elde tutulan hisse senedi, tahvil, kâr-zarar ortaklığı belgesi ve finansman bonosu gibi iktisadi kıymetlerdir. Menkul kıymetlerin edinilmesi, sınıflandırılması, muhasebeleştirilmesi ve dönem sonlarında değerlemesine yönelik farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Genel olarak, menkul kıymetler Tekdüzen Muhasebe Sistemi ve Vergi Mevzuatı hükümlerine göre muhasebeleştirilmektedir. Ancak, son yıllarda uygulamaya konulan Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları ile birlikte menkul kıymetlerin muhasebeleştirilme esasları tamamen değişmiştir. Menkul Kıymetlerin muhasebeleştirilme esaslarını açıklayan iki temel standart bulunmaktadır. Bunlar; TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile TFRS 9 Finansal Araçlar Standardıdır. Bu standart hükümleri çerçevesinde hazırlanan bu çalışmada, TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile TFRS 9 Finansal Araçlar Standardının; menkul kıymetlerin sınıflandırılması, ilk kez muhasebeleştirilmesi, dönem sonlarında değerlendirilmesi ve değerlendirme farklarının raporlanmasına yönelik getirdiği yeniliklerin açıklanması ile uygulama örnekleri sayesinde standart hükümlerinin daha iyi bir şekilde anlaşılmasının sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Menkul Kıymetler, TMS 39, TFRS 9.
Jel Sınıflandırılması: M40, M41, B17.

RECOGNITION OF MARKETABLE SECURITIES IN ACCORDANCE WITH TAS 39 AND TFRS 9

Abstract

Marketable Securities are economic assets that acquired for a certain period of time to obtain profit share or to benefit from short-term price increases such as stock bond, bond, profit-loss partnership certificate and financial bond. There are different arrangements for the acquisition, classification, recognition and valuation of securities at the end of the operating period. Marketable securities are generally accounted for according to the provisions of the Uniform Accounting System and Tax Legislation. However, the accounting principles for securities have changed completely with the recently adopted Turkish Accounting and Financial Reporting Standards. There are two basic accounting standards that describe the accounting principles for marketable securities. These are TMS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement Standard and TFRS 9 Financial Instruments Standard. The objective of this study which is prepared in the framework of these standards provisions is explaining classification of marketable securities, recognition for the first time, valuation at the end of the period and reporting of valuation differences and to ensure a better understanding of the standards provisions through practical examples.

Key Words: Marketable Securities, TAS 39, TFRS 9.
Jel Classification: M40, M41, B17.

¹ Prof. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF, abitter42@hotmail.com

² Yrd. Doç. Dr., Corresponding Author (Sorumlu Yazar), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, sarlan@ohu.edu.tr

³ Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, SBE, dursun.keles@adalet.gov.tr

GİRİŞ

İşletmeler, diğer işletmelerin çıkarmış oldukları menkul kıymetleri kısa dönemde kazanç sağlamak amacıyla edinebilmektedir. Menkul kıymetler, bir yılı geçmeyen ve faaliyet dönemi içerisinde paraya dönüştürülebilen geçici yatırımları ifade etmektedir. Menkul kıymetlere ilişkin düzenlemeler genel olarak Tekdüzen Muhasebe Sistemi (TDMS)'nde ele alınmıştır. Vergi Mevzuatında da menkul kıymetlere yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Gerek her ülkenin kendine özgü düzenlemelerinin bulunması, gerekse de ülke içerisinde aynı konunun değişik mevzuatlarda düzenlenmiş olması, işletmelerin faaliyet sonuçlarının gerçeğe uygun şekilde raporlanmasının önünde birer engel teşkil etmektedir. Bundan dolayı muhasebeye yönelik ortak bir raporlama dili geliştirmek amacıyla düzenleyici otoriteler tarafından bazı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda da Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS), Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ismiyle bir takım standartlar yayınlanmıştır. Bu standartların Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) olarak Türkçe'ye tercümesi yapılmış ve son olarak da Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS) yayınlanarak, Türkiye'de de uygulamaya konulmuştur. TMS ve TFRS'ler, finansal tablolarda raporlanacak bilgilerin belirli ilke ve kurallar çerçevesinde gerçeğe uygun bir şekilde sunulmalarına yönelik düzenlemeler içermektedir. Bu düzenlemeler, finansal tablolarda yer alan varlık ve yükümlülüklerin bilgi kullanıcılarının gereksinimlerini karşılayacak şekilde gerçeğe uygun değerleriyle raporlanmasını zorunlu kılmaktadır. TMS/TFRS seti içerisinde yer alan ve finansal varlıklar olarak ifade edilen menkul kıymetlerin muhasebeleştirme esasları TMS 39 ve TFRS 9 No'lu standartlarda düzenlenmiştir. Bu standartlar, menkul kıymetlerin finansal varlık olarak sınıflandırılmasına, muhasebeleştirilmesine ve dönem sonlarında değerlendirilmesine ilişkin ilke ve kuralları belirleyen önemli düzenlemeler içermektedir.

I. MENKUL KIYMETLERİN TMS VE TFRS ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Menkul kıymetler; faiz geliri veya kâr payı sağlamak ya da fiyat hareketlerinden faydalanarak kâr elde etmek ve gerek duyulduğunda satmak amacıyla edinilen ve geçici bir süre elde tutulan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kâr-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi gibi menkul kıymet araçlarını ifade etmektedir (Sevilengül, 2014: 195).

Yukarıda sayılan amaçlarda edinilen ve belirli bir süre elde tutulan kısa vadeli menkul kıymet yatırımları bilançoda, Tek Düzen Hesap Planı'nda (TDHP) belirtilen 11 No'lu Menkul Kıymetler hesap grubu içerisinde sınıflandırılmaktadır. Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarına göre ise menkul kıymetler finansal durum tablosunda 11 No'lu Finansal Varlıklar hesap grubu içerisinde yer almaktadır.

Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları, muhasebe alanında ülkeler arasında görülen uygulama farklılıklarını ortadan kaldırılması, finansal tabloların karşılaştırılabilirliğinin sağlanması ve finansal bilgi kullanıcılarının raporlama yapan işletmeyle ilgili gerçeğe uygun bilgi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hazırlanmış olan bir standart setidir. Birçok farklı konuda çeşitli düzenlemelerin bulunduğu bu standart seti içerisinde işletmelerin geçici amaçlarla yaptıkları menkul kıymet yatırımlarını konu alan standartlar da yer almaktadır. Bunlar; TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile TFRS 9 Finansal Araçlar Standardıdır. Bu standartlar kapsamında Finansal Varlıklar olarak ifade edilen menkul kıymetlerin sınıflandırılması, muhasebeleştirilmesi ve değerlendirilmesine yönelik ilke ve kurallar belirlenmiştir. Bu ilke ve kurallar ilk olarak TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardında düzenlenmiştir. TMS 39'un karmaşık bir yapıya sahip olması ve uygulamada yaşanan zorluklar nedeniyle daha sade ve anlaşılır olan yeni bir standardın hazırlanmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar, 2009 yılında tamamlanmış ve TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı adıyla yeni bir standart yayınlanmıştır (Abdioğlu vd., 2014:142). TMS 39'un yerini alacak olan ve günümüze kadar çeşitli güncellemeler yapılan TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'nın 2018 yılı başından itibaren hesap dönemlerinde uygulanması planlanmaktadır. Ancak, TMS 39'un yerini alacak olan TFRS 9'un 2018 yılından önceki hesap dönemleri için de isteyen işletmeler tarafından uygulanmasına izin verilmektedir. Bu noktada 1 Ocak 2018 yılına kadar işletmelerin gerek TMS 39'u gerekse de TFRS 9'u uygulamada serbestlikleri bulunmaktadır (Gökçen vd., 2016: 114).

TMS 1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardına göre menkul kıymetler, finansal durum tablosunun aktifinde Finansal Varlıklar adıyla oluşturulan hesap grubu içerisinde yer almaktadır. Gerçeğe uygun değer ölçüsünü temel alan TMS 39 ve TFRS 9; finansal varlıkların sınıflandırılması, ilk kez muhasebeleştirilmesi ve sonraki dönemlerde değerlemesine yönelik TDMS ve Vergi Mevzuatına göre birçok farklı ve yeni düzenlemeler içermektedir. TDHP uygulamaları dikkate alındığında menkul kıymetlere ilişkin muhasebeleştirme esasları ile standartlarda düzenlenen uygulamalar arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Finansal Varlıklara yönelik ilke ve kuralların yer aldığı TMS 39 ve TFRS 9 kapsamında menkul kıymet yatırımları, TDHP’den farklı olarak hesap isimlerini esas alan bir yaklaşımla değil, finansal varlıkların edinilme ve elde tutulma amacına bağlı olarak muhasebeleştirilmektedir (Güneş, 2014: 27).

II. TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardına Göre Menkul Kıymetlerin Muhasebeleştirilme Esasları

TMS 39’un amacı, finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan diğer kalemlerin alış veya satışına yönelik sözleşmelerin ölçülmesine ve muhasebeleştirilmesine ilişkin ilke ve kuralları belirlemektir (TMS 39, Paragraf: 1).

TMS 39 menkul kıymetleri aşağıdaki gibi üç farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. (Örten vd., 2014: 438);

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar,
- Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar,
- Satışa Hazır Finansal Varlıklar.

Bu sınıflandırma şekli, işletmelerin menkul kıymetlere ilişkin araçları hangi amaçla edindikleri ve ellerinde bulundurmaya istediklerine göre yapılmaktadır. Menkul kıymetlere yönelik standartta böyle bir sınıflandırma yapılmış olması, işletmelerin geçici yatırımlarını hangi niyetle yaptıklarını ortaya koymaktadır. Böylece, finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararlara katkı sağlanmış olmaktadır.

i) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar, genellikle alım satım amacıyla elde tutulmakta olup, işletmelerde ortaya çıkan fon fazlasını değerlendirmek ve kısa vadeli fiyat hareketlerinden kazanç sağlamak üzere edinilen yatırımları ifade etmektedir (TMS 39, Paragraf: 9). Satmak, geri satın almak veya kısa vadeli kazanç elde etmek amacıyla edinilen (hisse senedi, tahvil, bono vb.) ya da bir türev aracı kapsayan finansal varlıklar alım satım amaçlı olarak sınıflandırılmaktadır. Bu gruba, borsada işlem gören menkul kıymetler ve aktif piyasası olan menkul kıymetleri örnek olarak göstermek mümkündür.

ii) Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar: Vadeye kadar elde tutma niyeti bulunan, sabit ya da belirlenebilir nitelikte ödemeleri kapsayan ve sabit bir vadesi bulunan finansal varlıkları ifade etmektedir. Bu gruba, hazine bonusu, devlet tahvili gibi üzerinde sabit ve belirlenebilir nitelikte vadesi bulunan finansal varlıklar örnek olarak gösterilebilmektedir (TMS 39, Paragraf: 9). TMS 39’a göre, bir finansal varlığın vadeye kadar elde tutulacak finansal varlık olarak sınıflandırılabilmesi için işletmenin finansal varlığı vadesine kadar elde tutma niyetinin ve imkânının bulunması gerektiği ifade edilmektedir. Standart içeriğinde, vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların vadesinden önce satılması durumunda, finansal varlıkları vadeye kadar saklama niyetinin ihlal edilmiş olacağı istisnai durumlar belirtilmektedir. Bu istisnai durumlar ise aşağıdaki gibidir (TMS 39, Paragraf: 9);

a) Piyasa faiz oranlarındaki değişimlerin finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde önemli bir etki yaratmayacağı, vade tarihine kadar ya da finansal varlığın geri çağırılma tarihine yakın bir tarihte satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri,

b) Önceden belirlenmiş ödemeler veya peşin ödemeler yoluyla finansal varlığın orijinal değerinin tamamına yakın bir bölümünün tahsil edilmesinden sonra yapılan satış ya da yeniden sınıflandırma işlemleri,

c) İşletmenin kontrolünde olmayan, tekrarı bulunmayan ve daha önceden makul bir şekilde tahmin edilemeyen bir durumun gerçekleşmesi nedeniyle yapılan satışları kapsamaktadır.

iii) Satışa Hazır Finansal Varlıklar: Satışa hazır finansal varlıklar, gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar dışında kalan ve türev araçlar olmayan finansal varlıklardır (Mısırlıoğlu, 2008: 71).

TMS 39'a göre finansal varlıklar, ilk defa muhasebeleştirilirken gerçeğe uygun değerleri üzerinden ölçülmektedir. Menkul kıymetlerin edinilmesi sırasında yapılan ödeme tutarı, menkul kıymetin gerçeğe uygun değerini ifade etmektedir.

Gerçeğe uygun değer; piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde gerçekleşen olağan bir işlemde bir varlığın satışında elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat olarak tanımlanmaktadır (TFRS 13, Paragraf: 9).

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılacak finansal varlıklarla ilgili araçlara ve komisyonculara ödenen ücretler standart kapsamında işlem maliyetleri olarak ifade edilmektedir. Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılacak finansal varlıkların edinilmesi sırasında katılan bu işlem maliyetleri, gerçeğe uygun değere dâhil edilmemektedir. Diğer finansal varlıklarda ise bu işlem maliyetleri gerçeğe uygun değere ilave edilmektedir. TMS 39'a göre işlem maliyetleri; aracı kurumlara, danışmalara, araçlara ve dağıtıcılara ödenen ücret ve komisyonlar ile aracı kurum ve borsalar tarafından tahsil edilen transfer ve gümrük vergilerini içermektedir. Finansman gideri, faiz ve borçlanmadan kaynaklanan prim ve iskontolar ise işlem maliyeti olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla bunlar finansal varlıkların gerçeğe uygun değerine ilave edilmeyerek dönem gideri olarak muhasebeleştirilmektedir (İşseveroğlu, 2014: 91).

Örnek 1: “ABC” İşletmesi 01.01.2016 tarihinde borsada işlem gören “XYZ” İşletmesi'nin hisse senetlerinden 800 adedini alım satım amaçlı olarak 10 TL/adet üzerinden satın almıştır. Bu işlem karşılığında aracı kuruluşa 100 TL komisyon ödenmiştir. Bu işlem aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmektedir;

01.01.2016			
11X Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	8.000		
653 Komisyon Giderleri	100		
102 Bankalar			8.100

Alım satım amaçlı olarak edinilen ve gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin edinilmesiyle ilgili ortaya çıkan işlem maliyetleri 653 Komisyon Giderleri hesabının borcunda izlenebilmektedir.

Örnek 2: “ABC” İşletmesi 20.03.2016 tarihinde adedi 30 TL olan “AB” Şirketi hisselerinden 1.100 adedini 33.000 TL ödeyerek satın almıştır. Bu işlem karşılığında aracı kuruluşa 380 TL işlem maliyeti ödenmiştir. “ABC” İşletmesi bu hisse senetlerini satışa hazır finansal varlıklar olarak kaydetmiştir. Bu işlem aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmektedir;

20.03.2016			
11X Satışa Hazır Finansal Varlıklar	33.380		
102 Bankalar			33.380

Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar dışına kalan ve türev araç olmayan satışa hazır finansal varlık olarak sınıflandırılan menkul kıymetlerin edinilmesiyle ilgili ortaya çıkan işlem maliyetleri menkul kıymetlerin gerçeğe uygun değerine ilave edilerek muhasebeleştirilebilmektedir.

TMS 39'a göre finansal varlıkların sonraki dönemlerde değerlemesinde ise finansal varlık sınıflandırmaları bazında bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu farklılıklar, aşağıda bulunan örnekler yardımıyla açıklanmıştır.

i) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilmektedir. Değerleme sonucu ortaya çıkan değer artış veya azalışı gelir tablosunda kâr/zarara yansıtılmaktadır.

Örnek 3: “ABC” İşletmesi’nin 01.01.2016 tarihinde adedini 12 TL’den almış olduğu 1.000 adet hisse senedinin 31.12.2016 tarihindeki değeri 14 TL olmuştur. Bu işlem aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmektedir;

31.12.2016			
11X Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar		2.000	
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar			2.000*
*(14 TL-12 TL) x 1.000 adet = 2.000 TL			

Örnek 4: “ABC” İşletmesi’nin 01.01.2016 tarihinde adedini 10 TL’den almış olduğu 900 adet hisse senedinin 31.12.2016 tarihindeki değeri 8 TL olmuştur. Bu işlem aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmektedir;

31.12.2016			
659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar		1.800	
11X Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kar veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar			1.800
(10 TL-8 TL) x 900 adet = 1.800 TL			

ii) Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar sonraki dönemlerde itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden değerlendirilmektedir. İtfa Edilmiş Maliyet Değeri ise finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirilmesi sırasında ölçülen değerinden, anapara geri ödemeleri düşüldükten sonra, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya dahil edildikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından sonra geriye kalan tutarı ifade etmektedir (TMS 39, Paragraf: 9). Bu varlıkların değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan değer artış veya azalışı ise kâr/zarara yansıtılarak gelir tablosunda raporlanmaktadır.

Örnek 5: “ABC” İşletmesi 01.12.2016 tarihinde 14.000 TL bedelle devlet tahvili satın almıştır. Devlet tahvilinin nominal bedeli 15.000 TL olup, vadesi 6 aydır. İşletme vadeye kadar elde tutmak amacıyla aldığı tahvili 31.12.2016 tarihine kadar elde tutmaya devam etmiştir. Tahvilin anapara ve faizini ise vade sonu olan 31.05.2017 tarihinde tahsil etmiştir. Faiz oranı % 14 olup, itfa edilmiş maliyet değerinin hesaplanması ve muhasebeleştirilme şekli aşağıdaki gibidir;

$$\text{Bugünkü Değer} = \text{Gelecekteki Tutar} / (1 + \text{Faiz Oranı})^{\text{Süre/Yıl}}$$

$$\text{Bugünkü Değer} = 15.000 \text{ TL} / (1 + 0,14)^{6/12}$$

$$\text{Bugünkü Değer} = 14.048,8 \text{ TL}$$

$$\text{Faiz} = \text{Bugünkü Değer} - \text{Tahvilin Değeri}$$

$$\text{Faiz} = 14.048,8 \text{ TL} - 14.000 \text{ TL}$$

$$\text{Faiz} = 48,8 \text{ TL}$$

31.12.2016			
11X Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar		48,8	
642 Faiz Gelirleri			48,8

31.05.2017			
102 Bankalar		15.000	
11X Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar			14.048,8
642 Faiz Gelirleri			951,2
Anapara ve faizin tahsil edilmesi			

Örnek 6: “ABC” İşletmesi’nin 01.12.2016 tarihinde 14.000 TL bedelle satın almış olduğu devlet tahvilinin 31.12.2016 tarihinde net bugünkü değeri 13.600 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir:

31.12.2016	
659 Diğer Olağan Gider ve Zararlar	400
11X Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	400

Örnek 7: “ABC” İşletmesi’nin 01.12.2015 tarihinde 11.000 TL bedelle satın almış olduğu devlet tahvilinin 31.12.2016 tarihinde bugünkü değeri 12.500 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31.12.2016	
11X Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar	1.500
649 Diğer Olağan Gelir ve Kârlar	1.500

iii) Satışa Hazır Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değer üzerinden değerlendirilmektedir. Bu varlıkların değerlemesi sonucu ortaya çıkan değer artış veya azalış gelir tablosunda kâr/zararla ilişkilendirilmemektedir. Bu artış ve azalış tutarları 526 Finansal Varlıklar Değerleme Farkları isimli hesaba kaydedilerek finansal durum tablosunun Özkaynaklar hesap sınıfında raporlanmaktadır.

Örnek 8: “ABC” İşletmesi’nin 01.12.2016 tarihinde, borsada işlem gören bir işletmeden 2.000 adedini 12 TL’den satın almış olduğu hisse senetlerinin 31.12.2016 tarihindeki gerçeğe uygun değeri 13 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31.12.2016	
11X Satışa Hazır Finansal Varlıklar	2.000
526 Finansal Varlıklar Değerleme Farkları	2.000
<i>(13 TL-12 TL) x2.000 adet = 2.000 TL</i>	

Örnek 9: “ABC” İşletmesi 01.12.2016 tarihinde, borsada işlem gören bir işletmeden 2.000 adedini 12 TL’den satın almış olduğu hisse senetlerinin 31.12.2016 tarihindeki gerçeğe uygun değeri 10 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31.12.2016	
526 Finansal Varlıklar Değerleme Farkları	4.000
11X Satışa Hazır Finansal Varlıklar	4.000
<i>*(12 TL-10 TL) x2.000 adet = 4.000 TL</i>	

I.II. TFRS 9-Finansal Araçlar Standardına Göre Menkul Kıymetlerin Muhasebeleştirilme Esasları

TFRS 9’un amacı finansal tablo kullanıcılarına işletmenin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, zamanını ve belirsizliğini değerlendirmeleri noktasında ihtiyaca uygun ve yararlı bilgiler sunacak şekilde finansal varlık ve borçlara ilişkin finansal raporlama ilke ve kurallarını belirlemektir (TFRS 9, Paragraf: 1.1).

TFRS 9 menkul kıymetleri, TMS 39’da olduğu gibi üç şekilde sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma şekilleri aşağıdaki gibidir (TFRS 9, Paragraf: 4.1.1);

- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar
- İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Finansal Varlıklar

Yapılan bu sınıflandırmalar, ilgili menkul kıymetin yönetimi için işletmelerin uyguladıkları yönetim modeli, başka bir ifadeyle finansal varlıkları yönetme modeli ile bu finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışları dikkate alınarak yapılmaktadır (TFRS 9, Paragraf: 4.1).

Yönetim modeli, işletme yönetiminin bireysel bir finansal araca yönelik niyetine bağlı bulunmamaktadır. Sınıflandırmaya ilişkin ifade edilen koşul, tek bir menkul kıymet bazında değil ilgili menkul kıymet grubunun tamamı için geçerli olmaktadır. Bir işletmenin menkul kıymetlerinin yönetilmesine ilişkin birden fazla yönetim modeli belirlenebilmektedir. Ancak bu sınıflandırmanın raporlama yapan işletme ölçeğinde belirlenmesi gerekmektedir. Örneğin; bir işletme hem sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etmek amacıyla bir yatırım portföyünü, hem de gerçeğe uygun değer farklarını nakite dönüştürmek amacıyla alım satım amaçlı yatırım portföyünü elinde bulundurması mümkündür (Bal, 2013: 49).

İşletme tarafından belirlenen yönetim modelinin amacı, finansal varlıkları sözleşmeye bağlı nakit akışlarını tahsil etme amacıyla elde tutmak olsa da bu araçların hepsinin vadesine kadar elde tutulması gibi bir zorunluluk söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle, finansal varlık satışının olduğu durumlarda yönetim modeli finansal varlıkların sözleşmeye bağlı nakit akışlarının tahsili için elde tutulmasını amaçlayan bir model olabilmektedir. Yönetim modeli bir finansal varlığın vadeye kadar elde tutulmasını amaçlamasına rağmen bazı durumların gerçekleşmesi halinde finansal varlıkların satışı yapılabilmektedir. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (TFRS 9, Paragraf: B4.1.3);

i) Finansal varlığın işletmenin yatırım politikasına uymaması (örneğin finansal varlığın kredi derecesinin yatırım politikası tarafından öngörülen seviyenin altına inmesi),

ii) Sigortacının süre tahmininde meydana gelen bir değişikliği yansıtmak için yatırım portföyünü düzeltmiş olması,

iii) Yatırım harcamaları için fona ihtiyaç olmasıdır.

Menkul kıymetler, sadece finansal varlığın sözleşmeye bağlı hükümlerine taraf olunması durumunda muhasebeleştirilerek finansal durum tablosunda raporlanabilmektedir. TFRS 9 hükümlerine göre sınıflandırılan menkul kıymetler ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değeri ile ölçülmektedir. Gerçeğe uygun değerle ölçülen finansal varlıkların elde edilmeleri sırasında ortaya çıkan işlem maliyetleri ise menkul kıymetin gerçeğe uygun değeriyle ilişkilendirilmemektedir. Bu işlem maliyetleri, dönem gideri olarak dikkate alınmakta ve gelir tablosunda kâr/zarara yansıtılmaktadır. İtfa edilmiş maliyet değeriyle ölçülen finansal varlıkların edinimleriyle doğrudan ilişkilendirilebilen işlem maliyetleri ise menkul kıymetin gerçeğe uygun değerine ilave edilmektedir (TFRS 9, Paragraf 3.1.1-5.1.1).

Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından hazırlanan ve önerilen Hesap Planı Uygulama Genel Tebliği (HPUGT)'ne göre menkul kıymet yatırımların izlenmesinde kullanılmak üzere Dönen Varlıklar hesap sınıfında 11 No'lu Finansal Varlıklar hesap grubu oluşturulmuştur. Finansal varlıklar hesap grubunda yer alan hesaplar ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır (Hesap Planı Uygulama Genel Tebliği);

- 110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- 111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar
- 112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar
- 113 Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar
- 116 Türev Finansal Varlıklar
- 119 Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)

Finansal varlıklar hesap grubunda normal işletme faaliyetleri çerçevesinde 12 ay içerisinde paraya çevrilmesi beklenen geçici yatırım niteliğindeki menkul kıymetler izlenmektedir. Gerçeğe uygun değeri güvenilir olarak ölçülemeyen ve bu nedenle yukarıda yazılı olan 110, 111 ve 112 No'lu hesaplarda izlenemeyen menkul kıymetler ise 113 Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar hesabında izlenmektedir.

Örnek 10: “ABC” İşletmesi alım satım amaçlı olarak “XYZ” İşletmesi'nin piyasada işlem gören 1.200 adet hisse senedini 01.11.2016 tarihinde pay başına 17 TL üzerinden toplam 20.400 TL'ye satın almıştır. Alım için ödenen komisyon ücreti 250 TL'dir. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

01.11.2016			
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	20.400		
653 Komisyon Giderleri	250		
102 Bankalar		20.650	

Örnek 11: “ABC” İşletmesi 25.000 TL nominal değerli tahvili 10.02.2016 tarihinde nominal değeri üzerinden satın almıştır. Alım için 500 TL komisyon ücreti ödenmiştir. Bu işlem aşağıdaki şekilde muhasebeleştirilmektedir:

10.02.2016			
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	25.500		
102 Bankalar		25.500	

TFRS 9’a göre finansal varlıkların sonraki dönemlerde değerlemesi her bir finansal varlık sınıflandırması bakımından farklılıklar göstermektedir. Gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan finansal varlıklar ile itfa edilmiş maliyetle ölçülen finansal varlıklara ilişkin değerlendirme esasları aşağıda örnekler yardımıyla açıklanmaktadır.

i) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilmektedir. Değerleme sonucu ortaya çıkan değer artışı veya azalışı gelir tablosunda kâr/zarara yansıtılmaktadır. Dönemler itibariyle yapılan değerlendirme sonucunda, alım satım amacıyla edinilen menkul kıymetlerle ilgili ortaya çıkan gerçeğe uygun değer azalışları 110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar hesabının alacağına, KGK tarafından önerilen HPUGT’de ise 657 Gerçeğe Uygun Değer Azalış Zararları hesabının borcuna, menkul kıymetlerle ilgili ortaya çıkan gerçeğe uygun değer artışları 110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar Hesabının borcuna, 647 Gerçeğe Uygun Değer Artış Kârları hesabının alacağına izlenebilmektedir.

Örnek 12: “ABC” İşletmesi’nin 01.11.2016 tarihinde adedini 17 TL’den almış olduğu 1.200 adet hisse senedinin 31.12.2016 tarihindeki değeri 15 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

31.12.2016			
657 Gerçeğe Uygun Değer Azalış Zararları	2.400		
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar		2.400	
$1.200 \text{ adet} \times (17 \text{ TL} - 15 \text{ TL}) = 2.400 \text{ TL}$			

Örnek 13: “ABC” İşletmesi’nin elinde bulundurduğu ve kayıtlı değeri 17 TL/adet olan 1.200 adet hisse senedinin 31.12.2016 tarihindeki değerinin 20 TL olduğu varsayıldığında ise buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

31.12.2016			
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar	3.600		
647 Gerçeğe Uygun Değer Artış Kârları		3.600	
$1.200 \text{ adet} \times (20 \text{ TL} - 17 \text{ TL}) = 3.600 \text{ TL}$			

Menkul kıymetlerin kayıtlı değeri ile satış değeri arasında ortaya çıkan olumlu farklar HPUGT’de önerilen 645 Finansal Varlıklar Satış Kârları hesabının alacağına kaydedilmektedir. Menkul kıymetlerin kayıtlı değeri ile satış değeri arasında ortaya çıkan olumsuz farklar ise HPUGT’de önerilen 655 Finansal Varlıklar Satış Zararları hesabının alacağına kaydedilmektedir. Başka bir ifadeyle, menkul kıymetlerin kayıtlı değerinin üzerinde bir fiyatla satılması durumunda ortaya çıkan farklar finansal varlık satış kârı olarak dikkate alınmakta, menkul kıymetlerin kayıtlı değerinin altında bir fiyatla satılması durumunda ortaya çıkan farklar ise finansal varlık satış zararı olarak dikkate alınmaktadır.

Örnek 14: “ABC” İşletmesi elinde bulundurduğu 1.200 adet hisse senedinin 01.01.2017 tarihinde adedini 23 TL’den satmıştır. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

01.01.2017			
102 Bankalar	27.600		
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar		21.600	
645 Finansal Varlık Satış Kârları			6.000

$$\begin{aligned} * \text{Hisse Senedinin GUD}'i &= \text{Hisse Senedi Alış Bedeli} - \text{Gerçeğe Uygun Değer Azalışı} + \text{Gerçeğe Uygun Değer Artışı} \\ &= 20.400 \text{ TL} - 2.400 \text{ TL} + 3.600 \text{ TL} \\ &= 21.600 \text{ TL} \end{aligned}$$

“ABC” İşletmesi’nin elinde bulundurduğu 1.200 adet hisse senedinin 01.01.2017 tarihinde adedini 17 TL’den satmış olması durumunda ise ortaya çıkan satış zararı aşağıdaki gibi muhasebeleştirilmelidir;

01.01.2017			
102 Bankalar	20.400		
655 Finansal Varlık Satış Zararları	1.200		
110 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr veya Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar		21.600	

ii) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar sonraki dönemlerde gerçeğe uygun değeri üzerinden değerlendirilmektedir. Değerleme sonucu ortaya çıkan değerlendirme farkları ise finansal durum tablosu ile ilişkilendirilerek Özkaynaklar

hesap sınıfında 526 Finansal Varlıklar Değerleme Farkları isimli hesaba kaydedilerek raporlanmaktadır.

Örnek 15: “ABC” İşletmesi’nin 01.11.2016 tarihinde, borsada işlem gören bir işletmeden daha önce 1.000 adedini 13 TL’den satın almış olduğu hisse senetlerinin 31.12.2016 tarihindeki gerçeğe uygun değeri 14 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31.12.2016	
111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar	1.000
526 Finansal Varlıklar Değerleme Farkları	1.000
<i>(14 TL-13 TL) x 1.000 adet = 1.000 TL</i>	

Örnek 16: “ABC” İşletmesi'nin 01.11.2016 tarihinde, borsada işlem gören bir işletmeden daha önce 1.000 adedini 13 TL’den satın almış olduğu hisse senetlerinin 31.12.2016 tarihindeki gerçeğe uygun değeri 11 TL olmuştur. Buna ilişkin muhasebe kaydı aşağıdaki gibidir;

31.12.2016	
526 Finansal Varlıklar Değerleme Farkları	2.000
111 Gerçeğe Uygun Değer Farkı Özkaynaklara Yansıtılan Finansal Varlıklar	2.000
<i>*(13 TL-11 TL) x 1.000 adet = 2.000 TL</i>	

iii) İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Finansal Varlıklar: Bu finansal varlıklar sonraki dönemlerde itfa edilmiş maliyet değeri üzerinden değerlendirilmektedir. Değerleme sonucu ortaya çıkan değer artış veya azalışı ise kâr/zarara yansıtılarak gelir tablosunda raporlanmaktadır.

Dönemler itibariyle yapılan değerlendirme sonucu itfa edilmiş maliyet değeriyle ölçülen menkul kıymetlerin kayıtlı değeri ile itfa (diğer bir ifade ile iskonto edilmiş maliyet) değeri arasında ortaya çıkan fark, KGK tarafından hazırlanan ve önerilen 112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar hesabının borcuna kaydedilebilmektedir. Menkul kıymetlere yönelik faiz gelirleri ise 661 Finansal Varlıklar Faiz Gelirleri hesabının alacağına izlenebilmektedir.

Örnek 17: “ABC” İşletmesi 01.01.2013 tarihinde 35.000 TL karşılığında vadesine 5 yıl kalan, nominal değeri 40.000 TL olan yıllık %5 faizli, yıl sonlarında 2.000 TL (40.000 TL x %5 = 2.000 TL) faiz ödemeli tahvilleri vadeye kadar elde tutmak amacıyla satın almıştır. 5. yılın sonunda tahsil edilecek 40.000 TL’yi 35.000 TL’ye eşitleyen etkin faiz oranı ise yaklaşık % 8,143’tür. Her dönemde elde edilen faiz geliri, tahsil edilen faizlerden kaynaklanan nakit akışları ve her yılsonu itfa edilmiş maliyetleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir;

Tablo 1. İtfa Edilmiş Maliyet Tablosu

Yıllar	Nakit Tahsil Edilecek Faizler (a)	Faiz Gelirleri (b)	İskonto İtfa Tutarları (c)	Dönem Sonu İtfa Edilmiş Maliyetler (d)
	(40.000 x % 5)	(d x etkin faiz oranı)	(b – a)	(d + c)
01.01.2013				35.000
31.12.2013	2.000	2.850	850	35.850
31.12.2014	2.000	2.919	919	36.769
31.12.2015	2.000	2.994	994	37.763
31.12.2016	2.000	3.075	1.075	38.838
31.12.2017	2.000	3.162	1.162	40.000
TOPLAM	10.000	15.000	5.000	

Dönem sonları itibariyle tahvilin değerlemesi aşağıdaki gibi yapılmaktadır;

31.12.2013			
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	850		
102 Bankalar	2.000		
661 Finansal Varlıklar Faiz Gelirleri		2.850	
/			
31.12.2014			
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	919		
102 Bankalar	2.000		
661 Finansal Varlıklar Faiz Gelirleri		2.919	
/			
31.12.2015			
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	994		
102 Bankalar	2.000		
661 Finansal Varlıklar Faiz Gelirleri		2.994	
/			
31.12.2016			
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	1.075		
102 Bankalar	2.000		
661 Finansal Varlıklar Faiz Gelirleri		3.075	
/			
31.12.2017			

112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar	1.162	
102 Bankalar	2.000	
661 Finansal Varlıklar Faiz Gelirleri		3.162
/		
31.12.2017		
102 Bankalar	40.000	
112 İtfa Edilmiş Maliyetle Ölçülen Finansal Varlıklar		40.000
<i>Vadesi gelen tahvilin anaparasının geri alınması</i>		
/		

Dönem sonlarında yapılan değerlendirme sonucu itfa edilmiş maliyet değeriyle ölçülen menkul kıymetlerin kayıtlı değeri ile itfa edilmiş maliyet değeri arasında ortaya çıkan farkın değer düşüklüğüne işaret etmesi durumunda, değer düşüklüğüne ilişkin zarar tutarı hesaplanarak karşılık ayrılması gerekmektedir. Ancak bu karşılık tutarları 112 No'lu hesapla ilişkilendirilmemelidir. Hesaplanan karşılık tutarları, bu amaçla kullanılan 654 Karşılık Giderleri hesabının borcunda, 119 No'lu Finansal Varlıklar Değer Düşüklüğü Karşılığı hesabının ise alacağına izlenebilmektedir.

II. MENKUL KIYMETLERE YÖNELİK DÜZENLEMELERİN KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Menkul kıymet yatırımlarına ilişkin TDMS ve Vergi Mevzuatında yer alan düzenlemeler ile TMS 39 ve TFRS 9'da yer alan düzenlemeler büyük farklılıklar göstermektedir. TMS 39 ve TFRS 9'a göre menkul kıymetlerin sınıflandırılması, ilk kez muhasebeleştirilmesi, sonraki dönemlerde değerlemesi konusunda özellik arz eden durumlar bulunmaktadır.

Menkul kıymetlerin sınıflandırılması, ilk kez muhasebeleştirilmesi, sonraki dönemlerde değerlendirilmesi, bu işlemler sonucu ortaya çıkan değerlendirme farklarının durumu ile faiz ve kur farklarına ilişkin TDMS, Vergi Mevzuatı, TMS 39 ve TFRS 9'da yer alan farklılıkları, karşılaştırmalı olarak aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.

Tablo 2. Menkul Kıymetlere Yönelik Düzenlemelere İlişkin Karşılaştırma Tablosu

TDMS	Vergi Mevzuatı	TMS 39	TFRS 9
SINIFLANDIRMA ESASLARI			
Hisse Senetleri Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları Diğer Menkul Kıymetler		Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar Satışa Hazır Finansal Varlıklar	Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Finansal Varlıklar
İLK KEZ MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI			

1. Hisse Senetleri ve Tahviller Alış Bedeliyle Değerlenir.	1. Hisse Senetleri ve Tahviller Alış Bedeliyle Değerlenir.	1. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenerek Muhasebeleştirilir.	1. Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenerek Muhasebeleştirilir.

SONRAKİ DÖNEMLERDE DEĞERLEME ESASLARI

1. Hisse Senetleri ve Tahviller Alış Bedeliyle Değerlenir.	1. Hisse Senetleri Alış Bedeliyle, Tahviller Borsada Rayiciyle Değerlenir.	1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan FV'lar Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenir. 2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak FV'lar İtfa Edilmiş Maliyet Değeriyle Değerlenir. 3. Satışa Hazır FV'lar Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenir.	1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan FV'lar Sonraki Dönemlerde de Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Değerlenir. 2. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan FV'lar Sonraki Dönemlerde de Gerçeğe Uygun Değeri Üzerinden Değerlenir. 3. İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen FV'lar Sonraki Dönemlerde de İtfa Edilmiş Maliyet Değeri Üzerinden Değerlenir.

FAİZ ve KUR FARKLARININ DURUMU

1. Faiz ve Kur Farkları Dönem Gideri Olarak Yazılır.	1. Faiz ve Kur Farkları Maliyete Dahil Edilebilir yada Dönem Gideri Olarak Yazılabilir.	1. GUD Farkı K/Z'a Yansıtılan FV'larda Kur Farkından Doğan Kâr veya Zarar Faiz İle Ayrıştırılmadan Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır. 2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak FV'larda Kur Farkından Doğan Kâr veya Zarar Faiz İle Ayrıştırılmadan Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır. 3. Satışa Hazır FV'larda Faizlere İlişkin Olanlar Kâr/Zarara; Piyasa Fiyatlarının Değişmesinden Kaynaklanan Kısımlar ise Özkaynaklarda Finansal Varlıklar Değerleme Farkı Olarak Kaydedilir.	1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan FV'larda Alım Satım Amaçlı Elde Tutulanlarda Kur Farkından Doğan Kâr veya Zarar Faiz İle Ayrıştırmaya Tabi Tutulmadan Doğrudan Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır. 2. İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen FV'larda Faizlere İlişkin Olanlar Kâr/Zarara; Piyasa Fiyatlarının Değişmesinden Kaynaklanan Kısımlar ise Özkaynaklarda Finansal Varlıklar Değerleme Farkı Olarak Kaydedilir.

DEĞERLEME FARKLARININ DURUMU

1. Olumsuz Değerleme Farkları İçin Karşılık Ayrılır. Olumlu Değerleme Farkları İse Borsa Değer Artış Kazancı Hesabında İzlenir.	1. Değerleme Farkları Mali Kârın Tespitinde Dikkate Alınmamaktadır.	1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan FV'ların Değerlemesi Sonucu Ortaya Çıkan Farklar Gelir Tablosunda Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır. 2. Vadeye Kadar Elde Tutulacak FV'ların Değerlemesi Sonucu Ortaya Çıkan Farklar Gelir Tablosunda Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır. 3. Satışa Hazır FV'ların Değerlemesi Sonucu Ortaya Çıkan Farklar Özkaynaklarda Finansal Varlıklar Değerleme Farkları Hesabında Gösterilmektedir.	1. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan FV'ların Değerlemesi Sonucu Ortaya Çıkan Farklar Gelir Tablosunda Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır. 2. Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan FV'ların Değerlemesi Sonucu Ortaya Çıkan Farklar Özkaynaklarda Finansal Varlıklar Değerleme Farkları Hesabında İzlenmektedir. 3. İtfa Edilmiş Maliyet Değeri İle Değerlenen FV'ların Değerlemesi Sonucu Ortaya Çıkan Farklar Gelir Tablosunda Kâr/Zarara Yansıtılmaktadır.

Tablo 2'de görüldüğü gibi TDMS'de menkul kıymetler hesap isimleriyle sınıflandırılmaktadır. TMS 39 ve TFRS 9'da ise işletmelerin menkul kıymetleri edinme ve elde tutma niyetlerine göre sınıflandırma yapılmaktadır. Menkul kıymetlerin ilk kez muhasebeleştirilmesi, gerek TDMS ve Vergi Mevzuatı arasında gerekse de TMS 39 ve TFRS 9 arasında aynı şekilde yapıldığından kendi içlerinde paralellik göstermektedir. Menkul kıymetlerin sonraki dönemlerde değerlendirilmesinde TDMS ve Vergi Mevzuatı aynı uygulamaları içermektedir. TMS 39 ve TFRS 9

arasında ise gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ve alım satım amacıyla elde tutulan menkul kıymetler ile satışa hazır finansal varlıklar, gerçeğe uygun değerle değerlendirirken; vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar ve itfa edilmiş maliyet değeriyle ölçülen finansal varlıklar itfa edilmiş maliyet değeriyle değerlendirilmektedir. Değerleme farklarının muhasebeleştirilmesi konusunda ise genel olarak TDMS ve Vergi Mevzuatı ile TMS 39 ve TFRS 9 kendi arasında farklılık göstermektedir. TDMS'ye göre olumsuz değerlendirme farkı ortaya çıkması durumunda karşılık ayrılmakta, olumlu değerlendirme farkları borsa değer artış kazancı olarak dikkate alınmaktadır. Vergi Mevzuatı ise, değerlendirme farklarını mali kârın hesaplanmasında dikkate almadığından, bu farkların vergi matrahına dâhil edilmesi veya vergi matrahından indirilmesi söz konusu değildir. TMS 39'da gerçeğe uygun değer farkı kâr/zarara yansıtılan finansal varlıklar ve vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıkların değerlemesinden ortaya çıkan değerlendirme farkları kâr/zarara yansıtılarak gelir tablosuyla ilişkilendirilirken, satışa hazır finansal varlıklara ilişkin ortaya çıkan bilançoyla ilişkilendirilerek özkaynaklarda finansal varlıklar değerlendirme farkları olarak dikkate alınmaktadır. TFRS 9'da ise alım satım amacıyla elde tutulan ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilen finansal varlıklar ile itfa edilmiş maliyetle değerlendirilen finansal varlıklara ilişkin ortaya çıkan değerlendirme farkları kâr/zarara yansıtılarak gelir tablosuyla ilişkilendirilirken, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklara ilişkin ortaya çıkan değerlendirme farkları bilançoyla ilişkilendirilerek özkaynaklarda finansal varlıklar değerlendirme farkları olarak dikkate alınmaktadır.

Bunların yanında, menkul kıymetlerin ilk edinimleri sırasında satın alma bedellerinin yanında araçlara ödenen komisyonlar hem TDMS ve Vergi Mevzuatında hem de TMS 39 ve TFRS 9'da farklı şekilde muhasebeleştirilmektedir. Vergi Mevzuatına göre menkul kıymetlerin edinilmesi sırasında ortaya çıkan komisyonlar menkul kıymetlerin maliyetine dâhil edilebileceği gibi dönem gideri olarak da yazılabilmektedir. TDMS'ye göre bu komisyonların gider yazılması gerekmektedir. TMS 39'a göre Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z'a Yansıtılan Finansal Varlıklar haricindeki menkul kıymet sınıflandırmalarında, komisyon giderlerinin maliyete dahil edilmesi gerekmektedir. TFRS 9'a göre ise Gerçeğe Uygun Değerle Değerlenen Finansal Varlıklara ilişkin olan komisyon giderleri dönem gideri olarak kaydedilmekte, İtfa Edilmiş Maliyetle Değerlenen Finansal Varlıklara ilişkin olan komisyon giderleri maliyete dâhil edilmektedir. Dolayısıyla, TDMS ve Vergi Mevzuatı ile TMS 39 ve TFRS 9 arasında uygulama farklılıkları bulunmaktadır. Bunun yanında, TMS 39 ve TFRS 9'a göre gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ve alım satım amacıyla elde tutulan menkul kıymetlere ilişkin komisyon giderlerinin maliyete dâhil edilmeyerek, dönem gideri olarak dikkate alınması gerekmektedir.

SONUÇ

Günümüzde işletme faaliyetlerinin çeşitlenerek artış göstermesi ve uluslararası yatırımların hız kazanmasına bağlı olarak zaman zaman işletmelerin elinde atıl fonlar ortaya çıkabilmektedir. İşletmelerin bu fonları kısa süreli menkul kıymet yatırımlarında değerlendirerek kazanç sağlayabilmeleri mümkündür.

Menkul kıymetler, işletmelerin faaliyetlerini yürüttükleri sırada ortaya çıkan atıl fonlarının değerlendirilmesi amacıyla yaptıkları kısa süreli ve geçici yatırımları ifade etmektedir. İşletmelerin değişik amaçlarla edinmiş oldukları ve bir yıldan daha kısa sürede paraya çevirmeyi planladıkları menkul kıymet yatırımlarının muhasebeleştirilmesine yönelik çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Menkul kıymetlerin muhasebeleştirilmesi konusu, genel olarak TDMS'ye göre yapılmaktadır. Ayrıca, Vergi Mevzuatında da menkul kıymetlerin muhasebeleştirilmesine yönelik hükümler yer almaktadır. Menkul kıymetlere ilişkin yapılan en son düzenleme ise, gerçeğe uygun bilgi sunumunun gerçekleştirilmesi, finansal raporlamada güvenilirliğin ve karşılaştırılabilirliğin sağlanması amacıyla hazırlanan TMS ve TFRS'ler ile yapılmıştır.

TMS ve TFRS kapsamında menkul kıymetlerin muhasebeleştirilme esasları TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı ile TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'nda düzenlenmiştir. TMS 39 ve TFRS 9, TDMS ve Vergi Mevzuatından farklı olarak menkul kıymetleri hesap bazında değil, işletmelerin bu varlıkları edinme ve elde tutma niyetlerini dikkate alarak sınıflandırmaktadır. Menkul kıymetler, TMS 39'da Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar, Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar ve Satışa Hazır

Finansal Varlıklar olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır. Benzer şekilde, TFRS 9’da da menkul kıymetler, Gerçeğe Uygun Değer Farkı Kâr/Zarara Yansıtılan Finansal Varlıklar, Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar ve İtfa Edilmiş Maliyeti Üzerinden Değerlenen Finansal Varlıklar olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır. Menkul kıymetlere yönelik ilke ve kuralların düzenlendiği TMS 39’un karmaşık bir yapıya sahip olması nedeniyle yeni bir standart hazırlama çalışmalarına başlanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda TMS 39’un yerini almak üzere 2009 yılında TFRS 9 hazırlanmıştır. 2018 yılında yürürlüğe konularak uygulanmaya başlaması planlanan TFRS 9, menkul kıymetlere yönelik kapsamlı ancak daha sade ve anlaşılır bir düzenleme içermektedir.

TMS 39 ve TFRS 9’da yer alan menkul kıymetlere yönelik düzenlemeler TDMS ve Vergi Mevzuatında yer alan uygulamalara göre oldukça farklıdır. Yine, her iki standart kendi arasında da menkul kıymetlerin sınıflandırılması, ilk kez muhasebeleştirilmesi, sonraki dönemlerde değerlemesi ve değerlendirme farklarının raporlanması konularında birbirine göre değişiklik arz etmektedir. TMS 39 ve TFRS 9, TDMS ve Vergi Mevzuatından farklı olarak, tamamen şeffaflık, hesap verilebilirlik ve gerçeğe uygun bilgi sunumu gibi kriterlere odaklandığı için piyasa değerindeki değişimleri dikkate almakta ve menkul kıymetlerin cari değerleriyle raporlanmasını sağlamaktadır.

Sonuç olarak, TMS 39 ve TFRS 9’un odak noktasının finansal raporlamanın tarafsız, doğru ve güvenilir bir şekilde yapılmasını sağlamak olduğunu ifade etmek mümkündür. Menkul kıymetlere yönelik TMS ve TFRS kapsamında yapılacak finansal raporlama sayesinde, güvenilir, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir bilgi sunumunun gerçekleştirilmesinin yanında, finansal bilgi kullanıcılarının alacakları kararların isabetinin artırılmasına da katkı sağlanabilecektir.

KAYNAKÇA

- Abdioğlu, Hasan, İlgüden Kılıç, Burcu ve Güneş, Serdar (2014). Temel Finansal Araçların Kobi TFRS, Tam Set TFRS ve Türk Vergi Mevzuatı İle Karşılaştırmalı İncelenmesi ve Muhasebeleştirme Örnekleri. *Celal Bayar Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21(2): 141-161.
- Bal, Emine Çına (2013). Türkiye Finansal Raporlama Standardı-9 Finansal Araçlar Standardına Göre Finansal Araçların Sınıflandırılması ve Uygulama Örnekleri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*,(5/3): 47-63.
- Gökçen, Gürbüz, Ataman, Başak ve Çakıcı, Cemal (2016). *Türkiye Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Güneş, Serdar (2014). *Temel Finansal Araçların Kobi TFRS, Tam Set TFRS ve Türk Vergi Mevzuatı İle Karşılaştırmalı İncelemesi ve Muhasebeleştirme Örnekleri*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- İşseveroğlu, Gülsün (2014). TMS 39 Kapsamında Finansal Varlıkların Sınıflandırılması ve Değerlemesi: Borsa İstanbul 100 Endeksindeki Şirketlerin Uygulamaları. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 10(21): 87-106.
- Mısırlıoğlu, İsmail Ufuk (2008). Türkiye Muhasebe Standartlarına Göre Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*,(86): 65-81.
- Örten, Remzi, Kaval, Hasan ve Karapınar, Aydın (2014). *Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları Uygulama ve Yorumları*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sevilengül, Orhan (2014). *Genel Muhasebe*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- TMS 39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme Standardı
- TFRS 9: Finansal Araçlar Standardı
- TFRS 13: Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı